

УДК 633.11:631.157

Є. М. Данилова,
к. е. н., ст. викладач кафедри фінансів
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, м. Харків
В. Є. Тредіт,
к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, м. Харків

АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ye. Danylova,
PhD in Economics, senior teacher of the department of Finance
Kharkiv national agrarian university named after V.V. Dokuchaev
V. Tredit,
PhD in Economics, associate professor of the department of Accounting and audit
Kharkiv national agrarian university named after V.V. Dokuchaev

ANALYSIS OF BUSINESS ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено сутність ділової активності підприємства, висвітлено сукупність показників, за допомогою яких можна визначити її рівень. На основі фактичних даних за допомогою застосування "золотого правила економіки" проаналізовано рівень ділової активності галузі сільського господарства України та виявлено суттєві диспропорції, пов'язані з переважаючим зростанням доходу від реалізації над чистим прибутком. Проаналізовано динаміку рівня ділової активності окремих сільськогосподарських підприємств Чугуївського району Харківської області з використанням коефіцієнтів оборотності активів і капіталу. Виявлено, що загальна оборотність активів підприємства є низькою, що спричинено повільним обертанням основних засобів і власного капіталу підприємств. Досліджено співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості сільськогосподарських підприємств і запропоновано напрями їх збалансування. Доведено необхідність проведення політики управління дебіторською заборгованістю сільськогосподарських підприємств з метою підвищення їх ділової активності.

The article studies the essence of business activity, highlights a set of indicators by which to determine its level. Based on actual data through the use of "the golden rule of economy" analyzed the level of business activity agriculture Ukraine and found significant disparities associated with superior growth of income from the sale of net profit. Describes the dynamics of the business activity of individual agricultural enterprises Chuguev district Kharkiv region by using the coefficients asset turnover and capital. Revealed that the total assets turnover is low, due to the slow rotation of fixed assets and equity of businesses. Investigated the ratio of accounts receivable and accounts payable of agricultural enterprises and offered them directions to balance. Proved the necessity a policy of management of accounts receivable agricultural enterprises to improve their business activities.

Ключові слова: ділова активність, "золоте правило економіки", оборотність, дебіторська і кредиторська заборгованість, сільськогосподарське підприємство.

Key words: business activity, "the golden rule of economics", turnover, receivables and payables, agricultural enterprise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах євроінтеграційних процесів та посилення міжнародних економічних зв'язків перед вітчизняними підприємствами постає ціла низка питань, що потребу-

ють узгодження зі світовою практикою управління господарською діяльністю. Одним з таких питань є аналіз ділової активності підприємства з метою прийняття виважених оперативних управлінських рішень та

Таблиця 1. Показники "золотого правила економіки" підприємств галузі сільського господарства України за 2008–2012 рр.

Показники	Темп зростання, %			
	2009 р. до 2008 р.	2010 р. до 2009 р.	2011 р. до 2010 р.	2012 до 2011
Ланцюговий темп зростання чистого прибутку ТЗ(ЧП), %	131,0	226,4	147,6	105,7
Ланцюговий темп зростання чистого доходу від реалізації ТЗ(ЧД), %	127,6	119,4	131,8	124,6
Ланцюговий темп зростання власного капіталу ТЗ(ВК), %	120,4	119,6	136,8	123,2
Ланцюговий темп зростання активів ТЗ(А), %	126,3	111,4	128,4	125,8

Джерело: розраховано автором.

формування стратегії на перспективу. В практиці господарювання вітчизняних сільськогосподарських підприємств питанням управління діловою активністю приділяється мало уваги, а тривалий виробничий цикл звужує можливості для прискорення руху капіталу, тому аналіз ділової активності для сільськогосподарських підприємств є особливо актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням питань ділової активності підприємства та методики її оцінки займалося багато вчених, зокрема: В.В. Вітлінський, А.П. Дорошенко, В. П. Губачов, А.М. Лебедева, Є.В. Мних, Є.М. Руденко, Г.М. Сидоренко-Мельник, В.В. Тереховський та ін. Зважаючи на значні напрацювання, питання аналіз ділової активності сільськогосподарських підприємств висвітлені недостатньо і потребують подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз ділової активності сільськогосподарських підприємств і пошук напрямів її поліпшення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ділова активність в сучасних умовах господарювання постає вирішальним фактором комерційного успіху. В той же час, ділова активність виступає визначальною характеристикою положення підприємства на ринку [7].

В умовах сьогодення першочергове завдання, що стоїть перед власниками так керівниками сучасних підприємств, є використання комплексу заходів, що забезпечать зростання рівня активності суб'єкта господарювання на ринках капіталу, товарів та робочої сили і дадуть змогу підвищити рівень їх конкурентоспроможності [2].

Нерідко ділову активність зводять до сукупності показників, що характеризують оборотність використаних ресурсів та фактично виражають собою ефективність використання матеріальних ресурсів. Проте таке тлумачення є досить звуженим [3; 5].

Одночасно існують підходи, які під діловою активністю підприємства розуміють інтенсивність його діяльності в напрямках мобілізації наявних ресурсів підприємства з метою забезпечення економічного зростання та активності в зовнішньоекономічному середовищі, а відповідно до показників, які її характеризують включають абсолютні показники виробничого потенціалу підприємства та показники ефективності його діяльності [4, с. 289].

Ділову активність в найбільш загальному виразі можна розраховувати і оцінювати за допомогою "золотого правила економіки", яке базується на характеристичній діловій активності як категорії, що визначає рівень ефективності використання вкладених ресурсів в динаміці і описується формулою [2; 5]:

$$100\% < TЗ(А) < TЗ(ВК) < TЗ(ЧД) < TЗ(ЧП),$$

де ТЗ(А) ланцюговий темп зростання активів підприємства;

ТЗ(ВК) ланцюговий темп зростання власного капіталу підприємства;

ТЗ(ЧД) ланцюговий темп зростання чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, робіт, послуг підприємства;

ТЗ(ЧП) — ланцюговий темп зростання чистого прибутку підприємства.

Розрахунок динаміки показників "золотого правила економіки" по галузі сільського господарства України (табл. 1) показав, що в темпах приросту його складових помітні суттєві диспропорції. За досліджений період "золоте правило економіки" не було дотримане. В окремі роки випереджаючими темпами відбувалося зростання чистого доходу підприємства, при цьому темп зростання чистого прибутку був нижчим.

У 2012 р. порівняно з 2011 р. найбільш швидко зростали активи підприємства, у той час як темп зростання чистого прибутку був найнижчим, що пов'язано з низькою ефективністю використання ресурсів підприємства. Найбільш близькою до ідеальної була ситуація у 2010 р., коли співвідношення темпів зростання усіх показників майже дотримувалося і спостерігався найбільший темп зростання чистого прибутку — 226,4 %. В цілому можна сказати, що в галузі сільського господарства підвищення ділової активності можна досягти шляхом управління витратами та рухом грошових коштів у розрахунках. Це дасть змогу не лише нарощувати темпи приросту виручки від реалізації, але й вивільнити певну частину коштів з обороту, знизити собівартість продукції, а отже, забезпечити зростання чистого прибутку.

Ще одним поширеним способом оцінки рівня ділової активності є аналіз динаміки зміни показників-індикаторів, які являють собою коефіцієнти оборотності активів та капіталу підприємства. Розглянемо сутність основних показників-індикаторів, які характеризують ділову активність.

Коефіцієнт оборотності активів визначає обсяг реалізованої продукції в цінах реалізації, для виробництва якого використовується майно підприємства і обчислюється як відношення чистого доходу від реалізації до валюти балансу.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості обчислюється як відношення обсягу реалізації до середньорічної суми дебіторської заборгованості і показує скільки обортів здійснили кошти, втілені у розрахунках за реалізовану продукцію за відповідний період. Зростання оборотності дебіторської заборгованості свідчить про своєчасність проведення розрахунків покупців за придбану продукцію.

Оборотність кредиторської заборгованості відображає своєчасність здійснення розрахунків підприємства за своїми зобов'язаннями, що опосередковано показує також рівень платіжної дисципліни.

Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованості відображає швидкість руху коштів на підприємстві і має бути якомога нижчим. Для успішної роботи підприємства і підвищення рівня його ділової активності дуже важливо вжити всіх заходів щодо прискорення руху коштів у розрахунках, що особливо важливо в умовах нестачі обігових коштів.

Таблиця 2. Динаміка основних показників ділової активності окремих сільськогосподарських підприємств Чугуївського району Харківської області за 2007—2012 рр.

Показник	АФ "Чугуївська" ТОВ			СК Вітязь		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Коефіцієнт оборотності активів	0,551	0,757	0,661	0,827	0,586	0,576
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	19,717	13,463	7,817	23,182	7,249	6,139
Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	19	27	47	16	50	59
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	194,914	142,051	70,524	140,750	9,446	5,614
Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	2	3	5	3	39	65
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	2,039	1,712	2,359	2,347	1,481	2,284
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,431	1,499	2,423	2,045	1,204	1,942
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	0,857	0,675	0,626	0,853	0,686	0,690
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,683	0,835	0,695	1,024	0,878	0,918

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності підприємств.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів визначає кількість обігів коштів, інвестованих у запаси, за досліджуваний період і розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до обсягу матеріальних запасів.

Оборотність оборотних активів розраховується як відношення виручки від реалізації та середньорічної (або середньої за період) суми оборотних активів і показує швидкість обертання коштів, втілених в оборотні активи.

Фондовіддача відображає результативність використання основних засобів у виробничо-комерційній діяльності і вважається найважливішим індикатором їх ефективності.

Оборотність власного капіталу відображає активність власного капіталу, тобто швидкість його обороту. Обчислюється як співвідношення обсягу реалізації до власного капіталу. Якщо цей показник зростає, то це вказує на підвищення ефективності використання вкладеного власного капіталу, ріст обсягів продажу. Різне його зниження говорить про те, що частина власних коштів знаходиться в бездіяльності і не залучена у процес створення доданої вартості.

Для цілей дослідження нами було проаналізовано динаміку показників ділової активності окремих сільськогосподарських підприємств Чугуївського району Харківської області (табл. 2).

Проаналізувавши показники оборотності та ефективності їх господарської діяльності, можна дійти до висновку, що в цілому активи обох підприємств обертаються повільно. Найбільш швидко відбувається обертання дебіторської та кредиторської заборгованості, що позитивно характеризує ділову активність підприємств і показує, що рух платіжних засобів відбувається швидко, розрахунки з кредиторами здійснюються своєчасно, а платежі від покупців за реалізовану продукцію надходять у середньому протягом 50—60 днів. Зростання періо-

ду обороту кредиторської заборгованості в СК "Вітязь" у 2012—2013 рр. негативно позначається на його діловій активності і може свідчити про тимчасові фінансові труднощі.

Оборотність матеріальних запасів в АФ "Чугуївська" ТОВ вища, ніж в СК "Вітязь" і має тенденцію до зростання. Отже, підприємство ефективно використовує наявні оборотні ресурси і контролює надходження та витрачання матеріальних цінностей у процесі виробництва. Коефіцієнти оборотності основних засобів і власного капіталу в обох підприємств нижчі за одиницю, а отже, частина вкладеного капіталу підприємства використовується неефективно, перебуває у бездіяльності. На це необхідно звернути увагу для підвищення ділової активності підприємств.

Важливою складовою оцінки ділової активності підприємств є аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованостей. Розмір дебіторської заборгованості визначається умовами підприємства щодо розрахунків зі своїми клієнтами. Послаблення вказаних умов має як переваги, так і недоліки. Перевагами є зростання обсягу реалізації та прибутку, а недоліками — нестача оборотних коштів, уповільнення оборотності капіталу, можливість збільшення суми безнадійних боргів. [1, с. 16].

Дослідження обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості в АФ "Чугуївська" ТОВ у динаміці за 2011—2013 рр. (рис. 1) показало, що розміри дебіторської заборгованості значно перевищують кредиторську і дуже стрімко зростають. А отже, підприємство несвоєчасно отримує належні йому суми грошових коштів за реалізовану продукцію і відчуває нестачу коштів в обігу.

У 2013 р. дебіторська заборгованість підприємства досягла 763 тис. грн, і перевищила обсяги кредиторської заборгованості у 6,9 разів. Для зміни ситуації керівництву підприємства необхідно проводити політику управління дебіторською заборгованістю, спрямо-

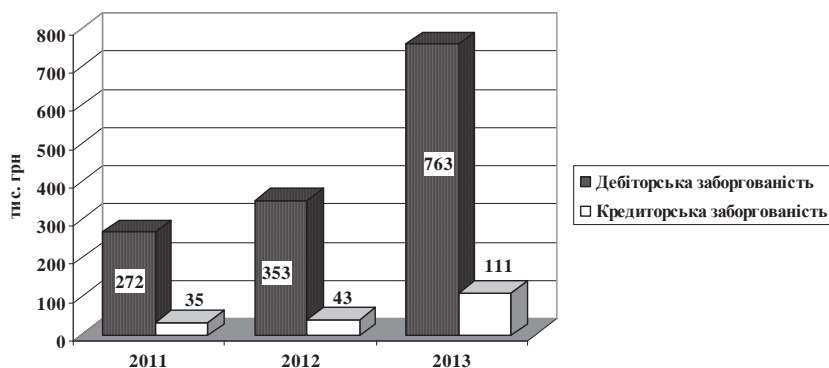

Рис. 1. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості АФ "Чугуївська" ТОВ Чугуївського району Харківської області за 2011—2013 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності підприємства.

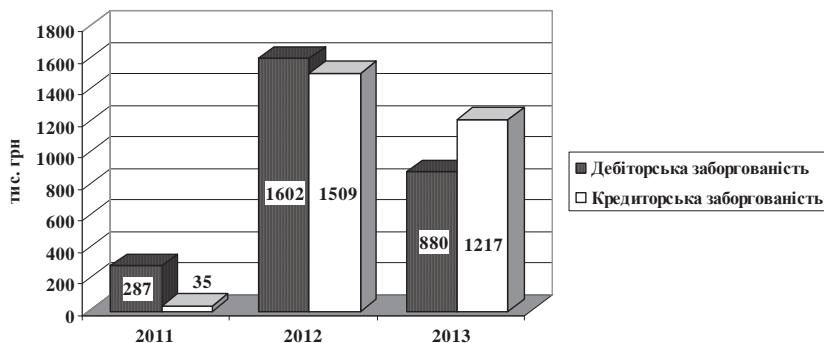

Рис. 2. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості СК "Вітязь" Чугувського району Харківської області за 2011—2013 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності підприємства.

вану на посилення контролю за проведенням розрахунків з покупцями, зменшення термінів надання товарного кредиту, запровадження знижок при здійсненні передоплати за продукцію, інших заохочень, а щодо існуючої заборгованості — проведення заходів з повернення існуючих боргів досудовими та судовими методами.

Аналіз динаміки дебіторської і кредиторської заборгованості СК "Вітязь" (рис. 2) показав, що найбільш збалансованим їхній розмір був у 2012 р., коли розмір дебіторської заборгованості перевищував кредиторську на 93 тис. грн. і становив 1 602 тис. грн.

У 2013 р. обсяги дебіторської заборгованості скоротилися майже у 2 рази, а кредиторської — на 19,4 %, в результаті чого розмір кредиторської заборгованості був вищим у 1,38 рази. Слід зазначити, що обсяги дебіторської і кредиторської заборгованості СК "Вітязь" у 2012—2013 рр. досить значні і для підвищення ділової активності треба прагнути до їх зменшення.

Як слушно стверджує Г.М. Сидоренко-Мельник, нарощування запасів чи дебіторської заборгованості без відповідного збільшення обсягів діяльності, зміни номенклатурного ряду або клієнтської бази свідчить про зниження ефективності управління вказаними активами [6]. Тому дослідженим підприємствам необхідно спрямувати свою увагу на зниженні обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості для підвищення рівня їх ділової активності.

ВИСНОВКИ

Ділова активність підприємства є багатограним поняттям і втілює у собі всі аспекти його господарської діяльності. В умовах ринкової економіки саме рівень ділової активності є мірилом ефективності роботи підприємства. Застосування "золотого правила економіки" для аналізу ділової активності в галузі сільського господарства показало наявність диспропорцій, зокрема переважаючі темпи зростання активів та чистого доходу в окремі роки. Підвищення ділової активності та збалансування показників "золотого правила економіки" можна досягти шляхом управління витратами, забезпечення більш ефективного використання ресурсів та управління рухом грошових потоків.

Дослідження ділової активності сільськогосподарських підприємств Харківської області показало, що загальний її рівень є невисоким, що пов'язано з низькою оборотністю основних засобів та власного капіталу порівняно з оборотністю оборотних активів і матеріальних запасів. Позитивним моментом є висока оборотність дебіторської і кредиторської заборгованості досліджених підприємств, що свідчить про ефективність використання коштів у розрахунках та справляє позитивний вплив на їх ділову активність.

Література:

1. Вітлінський В.В. Кількісна оцінка ділової активності підприємства / В.В. Вітлінський // Фінанси України. — 2003. — № 11. — С. 16—24.
2. Дорошенко А.П. Напрями оцінки ділової активності сільськогосподарських підприємств / А.П. Дорошенко // Наукові праці ПДАА. Серія: Економічні науки. — Вип. 5. — Т. 3. — С. 112—116.
3. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу ділової активності підприємства / А.М. Лебедева // Вісник Одеського національного університету / ОНУ імені І.І. Мечникова. — Одеса: Астропринт, 2010. — Т. 15, Вип. 20: Сер. "Економіка". — С. 138—145.
4. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручн. — 2-ге вид., перероб. та доп. / Є.В. Мних. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 472 с.
5. Руденко Є.М. Застосування "золотого правила економіки" для оцінки ділової активності сільськогосподарських підприємств / Є.М. Руденко // Агросвіт. — 2014. — № 16. — С. 42—49.
6. Сидоренко-Мельник Г.М. Контроль ділової активності за ключовими показниками ефективності / Г.М. Сидоренко-Мельник // Економіка та держава: Міжнар. наук.-практ. журнал. — К.: РПВПС НАНУ, 2013. — № 10. — С. 74—75.
7. Тереховський В.В. Ділова активність — парадигма сучасного бізнесу / В.В. Тереховський, В.П. Губачов // Механізм регулювання економіки. — 2012. — № 4. — С. 42—47.

References:

1. Vitlins'kyj, V.V. (2003), "Quantitative assessment of business activity", *Finansy Ukrainy*, vol. 11, pp. 16—24.
2. Doroshenko, A.P. (2012), "Directions to assess business activities of agricultural enterprises", *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii. Seriiia "Ekonomichni nauky"*, vol. 5, no. 3, pp. 112—116.
3. Lebedieva, A.M. (2010), "Methodical aspects of analyzing business activity", *Visnyk Odes'koho Natsional'noho universytetu imeni I.I. Mechnikova, Seriiia Ekonomika*, vol. 15, no. 20, pp. 138—145.
4. Mnykh, Ye.V. (2005), *Ekonomichnyj analiz [Economic Analysis]*, Zentr navchal'noji literatury, Kyiv, Ukraine.
5. Rudenko, Ye.M. (2014), "Applying the "golden rule economy" for assessment of business activity of agricultural enterprises", *Agrosvit*, vol. 16, pp. 42—49.
6. Sydorenko-Mel'nyk, G.M. (2013), "Control of business activity on key performance indicators", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 10, pp. 74—75.
7. Terekhovs'kyj, V.V. and Gubachov, V.P. (2012), "Business activity — is the paradigm of modern business", *Mekhanizm reguliuvannia ekonomiky*, vol. 4, pp. 42—47.

Стаття надійшла до редакції 04.06.2015 р.